

שולכת על הכתפיים

מן הפלמ"ח ירש צה"ל תכונות, השקפות ומושגים שליליים, ובין אלה נותרה ומשפיעה עדיין גם התייחסותו לדרגה הצבאית.

מימי נעורינו, זכורים הסיפורים על הפלמ"חניקים הפייטרים, אשר דחו בבזו (אידיאלוגי) את ה"בולשיס" האנטי-סוציאליסטי-קומוניסטי של יוצאי הצבא הבריטי. אחד מסימלי מאבקם לייחודו של צה"ל — כלומר, לשמירתו ברמת יכולת וביצוע של חבורת כנופיות מזוינות — היה זילזולם המופגן בדרגות. אלה תוארו אז כהמצאות מטעם הג'ובניקים של "בית-רומו" (שנחשב אז התגלמות, העורף) וגאונות הפלמ"חניקים, עם כל מחקיהם ומעריציהם. הייתה על אייכניה מופגנת של דרגות וזילזול בן, או אי החשבתן.

מאז ועד היום — כמעט הדרגה, היחס אליה והקריטריונים להשגתה, הם ממאפייני צה"ל, המייחדים אותו משאר הצבאות המסודרים בעולם, כאירגון בעל תכונות אנטי-צבאיות כרויות. אין צבא אחר, שמעמד הדרגה בו כה נחות, שמישקלה מועט כליכך ושכה מעט נדרש כדי להשיגה. הכיטוי המובהק ביותר לכל אלה נמצא במגופת "שולכת הדרגות", אשר היכתה בצה"ל פעמיים: בראשונה, אחרי ששת-הימים ובשנית, מייד לאחר יום הכיפורים, בין הפסקת-האש להפרדת-הכוחות.

כפי שפירסמו העיתונים בהרחבה החולט, בשני הימים הקודמים הללו, כי כל קצין יעלה מייד לדרגה התיקנית של התפקיד שמילא במלחמה (אבל, כמדומני, לא ביותר מדרגה אחת). משמע: סרן צעיר שנותרו לו, נאמר, שלוש וחצי שנים עד שיעשה רס"ן לפי "פרקי-הזמן" חמינימלי" (או "הפז"מ) חסך לעצמו, מבכה אחת, כל אותן שנים ארוכות ונעשה מייד רס"ן. רק מבנה שבמשך מילחמת ששת-הימים — כלומר, התקופה של יממה אחת עד ארבע, לפי החזית שבה שירת — שימש בתפקיד, אשר דרגתו הרשומה בתקנים היא רס"ן.

התופעה כשלעצמה איננה מיוחדת, לכאורה, במינה: גם בצבא הבריטי ובאלה ההולכים לפיו מקובל כי כל מפקד, שהוטל עליו תפקיד בכיר יותר, עולה מייד לדרגה התיקנית המתאימה, כולל תשלום ושאר נספחים. ההבדק הקטן מתבטא בכך, שבצבא הכריי טי, עד לסיום הפז"מ, אין הדרגה החדשה נע" שית קבע.

אם, לדוגמה, דרגת-הקבע שלך היא סגן והועלת לתפקיד ולדרגה של רס"ן, הרי משך שלוש השנים הי קרובות ניתן להורידך, בכל רגע, שוב לתפקיד ולדרגה של סגן — ודבר לא יקרה לך, לצבא או לדרגה. אחר-כך, כשתקבל לדרגת-קבע של סרן הרי משך ארבע שנים נוספות, עד שתיעשה מייגר של קבע, תוכל לעלות ככל שתחפוץ, אבל גם יתכן לשוב ולהורידך מיידית לתפקיד ולדרגת סרן — וכך חוזר-חלילה. בחוכמתו, לא החיל הצבא הבריטי נוהג זה לגבי מי שמונה לתפקיד, שדרגתו מייגר-גנרל (מפקד דיוויזיה/אוגדה) ומעלה.

צבאות אחרים לא נוהגו כך, אלא העלו קצינים בתפקיד, בלא שיעלו אוטומטית גם בדרגה; וזאת זו קיבלו לאחר תקופת זמן, לאחר ומאחר שהוכיחו עצמם בתפקידם הבכיר יותר וגם לא נמצא, לאותו תפקיד, מועמד בכיר מהם.

הגינה של גישה זו בכך, שהדרגה ה"תיקנית" מתייחסת לשיא התפקיד, לא לקרקעיתו. כלומר: אם מפקד-

מאליות, לגבי כל הקצינים, בלא יוצא מן הכלל, בלא הבחנה ובלא כריקה של ממש.

ינגייט ואייזנהואר

ומאליות זו היא, אולי, הדבר הגרוע ביותר בפרשה. טיפוס מואץ בסולם התפקידים והדרגות איננו מיוחד במינו, בצבאות מודרניים, הנתונים במילחמה כללית. ממלחמת-העולם-השנייה ניתן לדלות מאות של דוגמות לזינוקים מטיאוריים של מפקדים, אשר גם שיאי מהירות הקידום בצה"ל יחווירו לעומתם. אורד וינגייט הידוע היה ערב המיזחמה סרן. כעבור ארבע שנים והצי בילכד היה כבר

הפרשן הצבאי של "העולם הזה" מפסיק הפעם את סידרת כתבותיו על ליכתי מילחמת יום-הכיפורים, כדי לדון בתופעה חשובה מיוחדת. מאמר זה, ככל מאמריו, מבטא את דעתו האי-שית, "העולם הזה" יפרסם ברצון גם דיעות אחרות, תגובות והערות על כתבה זו.

מאח בנימין עמידרו

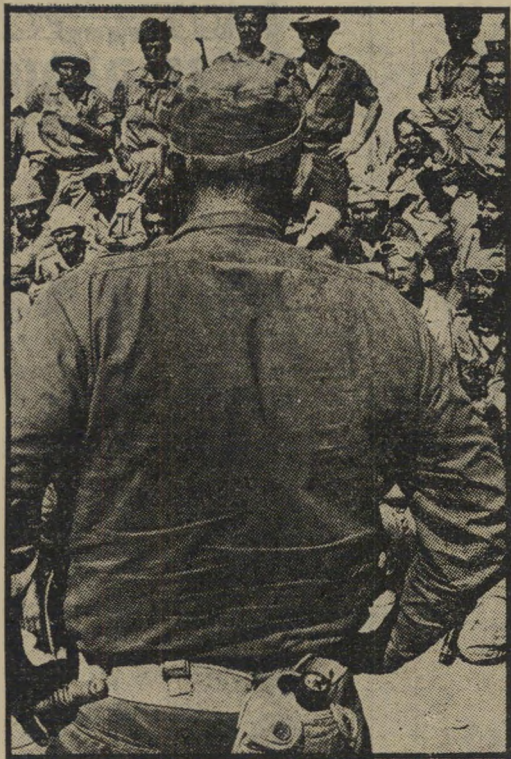
תת-אלוף — ורק כפסע היה בינו לבין דרגות גבוהות יותר.

קצינים רבים, בכל הצבאות, החלו את המילחמה כ-מפקדי חטיבות וסיימה, כעבור 4-6 שנים, כמפקדי קבוצות-ארמיות, בדרגת גנרל "מלא" (של ארבעה כ"ר כבים). או פילדמרשל (חמישה כוכבים). לפי הסימון האנגלי (סכס); כלומר, עלייה של שש דרגות, אשר בצה"ל איננה אפשרית אפילו מבחינה טכנית.

אחרים, איזנהואר או רומל הגרמני, עזו לדרגות הגבוהות ביותר, משך זמן עליון של איזנהואר, מדרגת רס"ן בערב המילחמה, לרמה ולדרגה של סופר-מייג'ור, במושגיו, נמשכה שש שנים ומשהו.

בחילות-האוויר השונים, ובעיקר, דומני, בלופטוואפה הגרמני, הונהגו עוצבות, הגדולות (מיספרית) מכל חיל-האוויר שלנו, על-ידי נערים, במחצית שנות העשרים שלהם.

השוני הקיבוע בין דוגמות אלו לבין מה

אברהם יפה: מפקד-מילואים

שקרה בצה"ל הוא, שכל אותם גויים עזו, או זינקו, על בסיס הצטיינות אישית — ואף יורק על פמכה, בעוד ה"שולכת" הצה"לית מפיחה על-ידרגות על כל הקצינים, בלא שיופמה השומה מן הגאון, או המצטיין מן המסגר ובלא שיועשה אפילו ניסיון לכך.

יתירה מזאת: עלה בדרגה לא רק מי שנפל בגורלו לקבל תפקיד פיקודי גבוה יותר בקרב — תכופות, מהוסרי ברירה ורק מפני אי-יכולת לאתר ולמנות אחר, מתאים ממש — אלא גם מי שישב ומילא טפסים במחנות שליד תל-אביב, או מכר ופלים בשק"ם. כיוון שגם בצה"ל, כמו בכל צבא אחר, אמורה הדרגה התיקנית להתאים לשיא שאליו ניתן להגיע בכל תפקיד, הרי היה זה רגיל שקצינים רבים מאד ישרתו בתקנים גבוהים משל דרגתם-למעשה.

פער זה, שבין הדרגה המועשית ל"תיקנית", הוא — ורק הוא — שיוצר את "מתח הדרגות", המשמש תמריץ ודרבן מרכזי, להציג ביוני במיזו כל תפקיד, מתח-הדרגות זה נעזים ונקבר כלי, עוד לפני הפרדת-הכוחות, במפוי-לת "השולכת" הטוטאלית.

תכונת הסיטונות של "השולכת" די היה בה, ככל תופעה אינפלציונית דומה, לגרום פיתוח מייד ומשמעותי ביותר בערך הדרגה ובמישקלה. הטא זה לבדו היווה חמירה רצינית תחת אושיות הסדר הנכון ויעילות הקצונה של צה"ל.

אולם הפשע שנוסף עליו, היה חמור ממנו. כנראה לשם מראית-עין של בקרה איכותית על הענקת הדרגות בשיטת הניצף, נדרשו הוות-הדעת מתאימות מטעם מפקדיהם של כל המועמדים לעלייה בדרגה. עד אותה תקופה (ששת הימים) עדיין הייתה חוות-הדעת האישית של המפקד היממה, ניתנת באופן נורמלי, פחות או יותר, והציונים שנרשמו בה התאימו להערכתו של המפקד-המעריך כמו שהייתה.

בעידן הרחוק ההוא היו ציונים גבוהים ניתנים בחוות-הדעת רק למי שהמפקד הנותן חשב שהוא פקוד מצטיין באמת; ומתן דרגה תוך קיצור הפז"מ נעשה רק במקרים יוצאי-דופן. על סמך כמה חוות-הדעת תקופתיות רצופות, שבכולן זכה המועמד בציונים גבוהים במיוחד. נוהג זה לא שונה באופן רישמי — רק כדי לאפשר הענקת-הדרגות הסיטונת אחרי ששת-הימים, בלא שייפגעו, מבחינה חיי-זנות, הנוהלים הקיימים עד ששת-הימים, נעשו לפתע כל המועמדים להעלאה בדרגה "מצטיינים", כך בוצעה ה"שולכת" הראשונה, בלא שנפגעו, חלילה, הסטנדרטים האיכותיים המסורתיים שעליהם, כידוע, תפארתנו!

מוכן כי מאותו זמן ואילך, הפך גם מוסד חוות-הדעת מוכה אינפלציה, וכל מי שלא צויין בהן כקצין משובח ומעולה נחשב קצין מושג; כלומר, הציונים המעולים הפכו, למעשה, שווי-ערך לביונונים — והטובים או הבינוניים, הפי-כו שווי-ערך לירודים.

כולם "טובים מאד"

ומרתה המיוחדת של התופעה נעוצה בכך, שי בצה"ל — חוות-הדעת של המפקד הישיר היא אמצעי-הבקרה הפורמלי היחיד לקידום הקצין (מלבד מעבר קורסים), והו, כשלעצמו, פיגור ומחדל בלתי-ימבון והרה-עיוותים (כפי שצויד נראה מאוחר יותר, בבחנה את אופן

מכיוון שאי-אפשר לנכח צווח של מאנק, ניכחו את המיפקדות

קידום הקצין בצה"ל), אך לצרכינו כאן נקבל את המחל-כנתון — וברור כי על-ידי הפיכת ה"בינוני" ל"מעולה" במחיעט, איבדה חוות-הדעת כמעט את כל ערכה — אס-כי כך נעשה צה"ל, אחרי ששת-הימים, צבא, שכמעט כל קציניו "טובים מאד". יש שיאמרו כי בכך אין חדש, ואף מניסיוני יכול אני להעיד, כי גם לפני 1967 לא תמיד הקפידו מפקדים להתחשב בחוות-הדעתם של אחרים, בעיקר כשהללו לא היו חביבים עליהם במיוחד. אולם ודאי כי או נודעו לחוות-הדעת מישקל והשפעה רבים יותר; וגם, עם הפיכת עיוות הציונים בחוות-הדעת תופעת רישמית-למעשה, אבד

ה"שולכת" בצה"ל הפילה עליה על כל הקצינים, בלי להכילות בין שומה לגאון

פלוגה, לדוגמה, יכול להגיע, בתפקיד זה, עד רס"ן (מייגר), אין זאת אומרת שאי-אפשר לו למלא תפקיד זה ואפילו לסיימו, כסרן (קפטן) בלבד. כל זאת גם לגבי קצינים המפקדים על יחידות לוחמות, ולא משך כמה ימים, אלא חודשים רבים ורצופים. כבר מבחינה זו לבדה הייתה החלטת צה"ל להעניק לכל קצין את הדרגה התיקנית המירבית של התפקיד שאותו מילא בעת המילחמה — ולוא אפילו במיקרה, ולימים ספורים בלבד — חסרת כל הניגון. גם המענה שהקצין הנוגע, "הוכיח עצמו" איננה תופעת כלי, מפני שההעלאות היו טוי